tiesus, su ryškiai užapvalinta indo viršutine briauna. Šukių sienelės 5,2–10,4 mm storio, jų išorinė pusė buvo lygi arba nežymiai grublėta. Dažniausiai šukės yra pilkai rudos ir rudos spalvos. Atrodo, bemaž visos šukės yra nuo įvairaus dydžio puodynių ir tik kelios skirtinos smulkesniems indams (dubenims). Beveik visos lipdytinių molinių indų šukės slūgsojo pilko armens horizonte ir tik 3 aptiktos žemiau esančiame kultūriniame sluoksnyje. Truputį daugiau lipdytinių molinių indų šukių surasta perkasos R ir Š pusėje. Lipdytinių molinių indų šukės datuojamos II a. pabaiga – IV a. ir priskiriamos ankstyvosios grublėtosios keramikos tradicijai.

Tyrimų metu viršutiniame arimo suardytame dirvožemio horizonte surasta bronzinė lęšio formos su ąsele saga, datuotina XIX a. – XX a. viduriu.

Tyrinėjant perkasos apatines gilesnes dalis aptikta daug įvairaus dydžio mergelio ar kreidos atplaišų, kurios kartais yra ištisinės moliuskų kiautelių sankaupos. Taip pat rasta pinčių liekanų. Šios fosilijos datuotinos kreidos periodo (prieš 145–65 mln. metų) antrąja puse.

Nors gyvenvietės kultūrinis sluoksnis daug kur labai apnaikintas ilgalaikio arimo bei sodinant mišką, o ir pačių radinių nėra itin gausu, visgi tai vienintelė šiuo metu žinoma senovės gyvenvietė Žeimenos žemupyje. Visi Ažutakio senovės gyvenvietėje surasti radiniai perduoti NM.

The investigation of Ažutakis Old Settlement

In 2019, the 2007–2018 investigation of Ažutakis Old Settlement (Švenčionys District, East Lithuania) continued with the excavation of 10 m^2 (trench 13a). A layer, up to 5–34 cm thick, of red clayey sand (Figs. 1–2) with large boulders (cultural layer), atop sterile soil: brownish–yellowish–whitish sand-gravel and boulders was discovered under the 19–36 cm thick plough layer of topsoil in the S and central part of the plot. Two objects: stains composed of grey charcoaly and whitish sand, were identified in the N side of the investigated plot.

The investigation yielded a total of 5 flint, 70 pottery, and 1 metal find. The finds were not abundant; the majority were small and fragmentary. The flint finds include only one flake. The majority of the flint finds date to the Mesolithic – Neolithic and should be ascribed to the Kunda – Narva cultural groups. 26 sherds of partly thrown and thrown clay vessels (wall fragments) were discovered during the investigation. The majority of the thrown vessels: various-sized jars and several bowls had red or yellow glaze on the interior surface. The partly thrown and thrown household pottery dates to the late 16th – mid-20th centuries and is ascribable to the Ažutakis old village site.

The investigation also yielded 44 sherds of hand built clay vessels with fine – coarse crushed granite temper. The vessel walls were straight or slightly curved with a smooth or somewhat rough exterior surface (Fig. 3). These sherds date to the late 2nd – 4th century AD and are ascribable to the early tradition of pottery with rough surfaces.

Agnė Žilinskaitė, Džiugas Brazaitis

Katros senovės gyvenvietės

2019 m., prieš vykdant šviesolaidinio kabelio klojimo darbus palei kelią Krokšlys–Katra (kelias 5014) (Varėnos r., Kaniavos sen.), buvo atlikti žvalgomieji tyrimai trijų Katros senovės gyvenviečių (I – UK 21492, II – UK 21493 ir V – UK 25165) teritorijose. Tyrinėtos Katros senovės gyvenvietės yra dešiniajame Katros upės krante, 0,2–1,5 km atstumu į ŠR nuo Katros

kaimo. Gyvenvietės buvo įsikūrusios žemų smėlio kalvelių grandinėje, kurias iš R pusės supa Katros upės slėnis, iš V pusės – Čepkelių raistas. Maksimalus kalvelių aukštis virš pelkių paviršiaus siekia vos 1,5 m. Kalveles vieną nuo kitos skiria užpelkėjusios protakos, todėl jose surastos gyvenvietės numeruotos atskirai.

1 pav. Iki įžemio ištirtas šurfas 1 iš PV. A. Žilinskaitės nuotr.

Fig. 1. Test pit 1, after being excavated down to sterile soil, as seen from the SW

2 pav. Tamsesnio smėlio dėmės šurfe 2 pjūvis iš ŠR. A. Žilinskaitės nuotr.

Fig. 2. The cross-section of a stain of darker sand in test pit 2, as seen from the NE

Dalis Katros upės pakrančių akmens amžiaus stovyklaviečių buvo surastos 1994 m. (*ATL 1994 ir 1995 metais*, 1996, p. 315–320). 1997 m. žvalgomųjų tyrimų metu projektuojant kelią Krokšlys–Katra patikslintos Katros gyvenviečių I ir II teritorijos, naujai surasta Katros gyvenvietė V (*ATL 1996 ir 1997 metais*, 1998, p. 472–474). 1998 m. atlikti plačios apimties detalieji tyrimai Katros gyvenvietėse I, II ir V (*ATL 1998 ir 1999 metais*, 2000, p. 5–8, 12–14, 14–16). Gyvenvietėse ištirtas didesnis nei 4000 m^2 plotas, aptikta daugiau nei 230 tūkst. titnago radinių, daugiau nei 6 tūkst. keramikos šukių, rasta akmeninių dirbinių, archeologinių objektų – židinių, įgilintų struktūrų ir kt. Gyvenviečių radiniai reprezentuoja visus akmens amžiaus laikotarpius ir bronzos amžiaus pradžią, tačiau dominuoja vėlyvojo mezolito – ankstyvojo neolito radiniai.

2019 m. žvalgomųjų tyrimų metu Katros senovės gyvenviečių teritorijose ištirti 6 (1x2 m dydžio) šurfai (bendras ištirtas plotas – 12 m^2). Jie iškasti šviesolaidinio kabelio trasos projekte pažymėtose prieduobių vietose. Šurfe 1, iškastame senovės gyvenvietėje II, bei šurfe 2, iškastame senovės gyvenvietėje I, surastas kultūrinis sluoksnis pagal jame aptiktus radinius datuojamas mezolito–neolito laikotarpiais (1, 2 pav.). Abiejuose šurfuose stratigrafija panaši: pirmieji radiniai aptikti dar iki 15 cm storio siekiančiame miškožemio sluoksnyje, o žemiau jo, geltoname smėlyje, koncentravosi didžioji dalis archeologinių radinių. Šurfai įgilinti atitinkamai iki 55 cm ir 85 cm gylio. Šurfe 1 rasta 50 titnago radinių ir smulki keramikos šukelė. Pagal bendras titnago apdirbimo technologines charakteristikas jie būdingi vėlyvojo mezolito – vidurinio neolito laikotarpiams. Šurfe 2 surinkti 383 archeologiniai radiniai. Pagal tipologinius kri-

terijus surinkti radiniai reprezentuoja keletą skirtingų akmens amžiaus laikotarpių, tačiau stratigrafiškai atskiri chronologiniai etapai neišsiskiria. Dauguma titnago radinių datuojami plačiu mezolito antrosios pusės – ankstyvojo ir vidurinio neolito laikotarpiais. Vyrauja dirbiniai, padaryti iš taisyklingų skelčių, nuspaustų nuo vienagalių skaldytinių, aptikta rėžtukų, mikrolitinių dirbinių. Išsiskiria grupė titnago radinių, pagamintų iš visiškai juodo titnago, padengtų ruda patina (3 pav.). Šie radiniai primena vadinamąjį „šokoladinį" titnagą, kurio artimiausi telkiniai žinomi Pietų Lenkijoje, Juros periodo nuogulose. Norint patikimiau nustatyti, ar šioje vietoje naudotas importinis titnagas, reikėtų nuodugnesnių tyrimų. Šurfe 2 taip pat rasta perdegusių kauliukų, akmens radinių, anglies gabalėlių. 13 iš 15 šurfe aptiktų puodų šukių yra su mineralinėmis priemaišomis molio masėje ir galimai yra to paties indo, kuris pagal technologines savybes skirtinas neolitinės Nemuno kultūros klasikiniam etapui ir datuojamas viduriniuoju neolitu.

Šurfas 3 ištirtas greta senovės gyvenvietės I saugomos teritorijos ŠR ribos, žemesnėje užpelkėjusioje, netinkamoje gyventi vietoje, todėl kultūrinis sluoksnis ten nesusidarė. Senovės gyvenvietėje V iškasti šurfai 4–6 greta saugomos teritorijos V ribos, periferinėje gyvenvietės zonoje. Šurfuose jokių archeologinių

3 pav. Šurfe 2 aptikti titnago radiniai, pagaminti iš juodo titnago, padengti ruda patina. A. Žilinskaitės nuotr.

Fig. 3. Black flint finds, covered with a brown patina, that were discovered in test pit 2

radinių ar kultūrinio sluoksnio požymių neaptikta. 2019 m. tyrimai parodė, kad šios gyvenvietės saugomos teritorijos pakraščiuose kultūrinis sluoksnis susidaręs ne visur.

Katra Old Settlements

In 2019, prior to laying optic cable beside the road in Krokšlys – Katra (Varėna District, S Lithuania) a field evaluation (6 test pits totalling 12 m^2) (Fig. 1) was conducted within the territories of three Katra Old Settlements (I, II, and V). A cultural layer (Fig. 2), which dates to the Mesolithic – Neolithic based on the finds discovered in it, was found in test pit 1 (settlement II) and test pit 2 (settlement I). A total of 434 finds were discovered, including flint artefacts and debitage (Fig. 3), potsherds, small burnt bones, fire-split stones, and pieces of charcoal.